

פתגמים

מתוך "מבחר הפנינים" המיוחס לרבי שלמה אבן גבירול
מעובד על ידי יהודה איזנברג על פי מהדורת ברלין 1928

נוסח מלא של מבחר הפנינים, מהדורת ברלין תרפ"ז (1927).
(עם אפשרות חיפוש טקסט PDF בפורמט)

על מחברו של הספר "מבחר הפנינים" מאת שרה כ"ץ

אתר דעת

מהדורה מחודשת

תשפ"א

התוכן

3	שער השתיקה
4	שער הכעס
4	שער החכמה
7	שער המתינות
8	שער האמונה
8	שער הסבל
8	שער ההסתפקות במועט
9	שער עזיבת התאוה
10	שער המוסר
11	שער החברים
12	שער האהבה
13	שער אהבת האמת
13	שער המידות הטובות
14	שער הפרישות
14	שער הקנאה
16	שער המלך
18	שער ביקור חברים
19	שער הדרך הישרה
21	שער מצוות החכם לבנו
24	שער הפרישות מעולם הזה
28	שער החריצות
29	שער העוני
29	שער הקמצנות
30	שער הקנאה
31	שער החנף
31	שער לשון הרע ורכילות
32	שער השנאה
32	שער הגאווה
33	שער האיוולת
33	שער הכבודות [הנודניק]

שער השתיקה

כשאני מדבר - אני מתחרט.

וכשאני מדבר - לא אתחרט.

כשאני מדבר דבר - הוא מושל בי.

וכשאני מדבר בו - אני מושל בו.

מה לי לדבר דבר,

שאם יסופר עלי - יזיקני,

ואם לא יסופר - לא יועילני.

עצלת השתיקה טובה מעצלת הדיבור.

אם תתחרט פעם אחת על השתיקה,

תתחרט על הדיבור פעמים רבות.

כל דבר שתסתיר אותו מאויבך,

אל תגלהו לאוהבך.

איש אחד גילה סוד לחברו.

אמר לו: הבינות?

אמר לו: הן, הבינותי, אבל שכחתי.

שאל החכם: היאך הסתרת הסוד?

אמר: אכחיד המגיד, ואסתיר ההגדה.

שאלו את החכם: היאך הסתרת הסוד?

אמר: שמתני לבי קברו.

סודך אסירך;

אם תגלהו, תהיה אסירו.

מות האדם – בין לחייו.

מות האדם בכישלון לשונו,

ולא מוות בכישלון רגלו.

כי כישלון לשונו - יסיר את ראשו,

וכישלון רגלו – ירפא לזמן מועט.

חכם אחד היה מאריך לשתוק,
 וכאשר היה מדבר – היה מדבר ברגילות.
 אמרו לו יום אחד:
 השמיענו בחסדך תוכן הדברים, תועלתם והיזקם.
 אמר להם: הדברים הם על ארבעה פנים:
מהם דברים שתקווה תועלתם, ותירא מאחריתם. והרווח שבהם – הצלה.
ומהם דברים אשר לא תקווה תועלתם, ולא תירא מנזקם,
 ואם תעזבם תקל משאם מעל גופך ולשונך.
ומהם דברים לא תקווה תועלתם, ותירא מנזקם.
ומהם דברים תקווה תועלתם, ותהיה בטוח מאחריתם.
 והנה הם הדברים שאתה חייב לדבר בהם.
 והנה ביטל שלושת רבעי הדיבורים.

השתיקה של אדם, טובה מן הדיבור בלא עתו.
 נצור לשונך כפי שתנצור ממונך.

שער הכעס

אחרית כל קטטה - חרטה,
 ואחרית כל ענווה - שלום.

מי שאינו מושל בכעסו
 אין שכלו שלם.

מי שאינו מושל בכעסו -
 כל שכן שלא ימשול בזולתו.

שער החכמה

אל תהי חכם בדברים
 כי אם במעשה.
 כי החכמה שבמעשה, תועילך לעולם הבא,
 והחכמה שבדברים, כאן תישאר.

שאלו את החכם: מפני מה חכמת מחבריך?
 אמר: מפני שהוצאתי בשמן,
 יותר ממה שהוציאו הם ביין.

האדם חכם - בעודנו מבקש החכמה.
 וכאשר יחשוב שהגיע אל תכליתה - הוא סכל.

המלכים - שופטי ארץ,
החכמה - שופטת מלכים.

אין ראוי שתתבייש לשאול כאשר אינך יודע -
כדי שתדע!
ואל תתבייש כששואלים אותך במה שאינך יודע,
שתאמר "איני יודע".

מעלת השכל מן האמונה,
כמעלת הראש מן הגוף.
כשיאבד הראש - יאבד הגוף;
וכאשר יאבד השכל - תאבד האמונה.

ערך כל אדם - כפי מה שהוא יודע.

אם יכבדוך בני אדם בגלל עושר או שררה -
אל יערב לך,
כי הכבוד ההוא, יפנה בהפנותם.
אבל יערב לך אם יכבדוך
בעבור חכמה,
או בעבור יראה,
או בעבור מוסר.

גוף בלא חכמה
כבית בלא יסוד.

שתוק – ותינצל
שמע – ותלמד.

שאל החכם: מי יותר גדולים - העשירים או החכמים?
אמרו לו: החכמים.
שאלו לו: אם כן, מדוע החכמים נצבים בפתחי העשירים
יותר מן העשירים בפתחי החכמים?
אמר: מפני שהחכמים מכירים את מעלת העושר,
והעשירים אינם מכירים את מעלת החכמה.

אין האדם חכם עד שיהיו בו שלוש מידות:
שלא יבזה מי שהוא קטן ממנו, בעודו דורש החכמה.
ולא יקנא לבו במי שלמעלה ממנו בממון.
ולא יקבל שכר על חמתו.

כשתשב בין החכמים,
יהא רצונך לשמוע,
יותר מאשר לדבר.

**הטובה שבמידות האדם -
שיהיה שואל.**

עם הפחד - תאבד התקווה,
ועם הבושת - חסרון החכמה.

**אל תבוש לקבל את האמת
מאי זה מקום שתבוא,
ואפילו מאדם פחות.**

**החכמה - אבדת המאמין,
צריך שיבקשנה אפילו בדברי הכופרים.**

האדם חכם – כל עוד הוא מבקש חכמה
וכאשר יחשוב כי הגיע אל תכלית החכמה – סכל הוא.

כמה מגונה הסכלות בזקן!

**שאלו את החכם: האם נאה לזקן שילמד?
אמר: אם הסכלות גנאי לו - הלימוד נאה לו.**

ציווה החכם את בנו:
למד את החכמה,
כי אם תהיה קטן עם זה,
תהיה גדול עם אחר.

**בקשת החכמה בימי הנערות - כפיתוח על האבן.
ובקשת החכמה בימי הזקנה - כתנו על החול.**

אל תאמר על דבר שלא תדע - אדע,
פן תקשד במה שתדע.

אל תשליכו הפנינים לפני החזירים,
כי אינם יודעים מאומה.
ואל תמסרו החכמה למי שאינו יודע מעלתה,
כי יקרה היא מפנינים,
ומי שאינו דורש אותה - רע מחזיר.

**החכם כשאינו עושה כחוכמתו -
תוכחתו נופלת על הלבבות
כאשר ייפול הגשם על האבנים.**

דעות בני אדם ארבעה:
יודע, ויודע שיודע – חכם. שאל מאתו.
יודע, ואינו יודע שיודע -
הזכירהו ועזרהו, שלא יהיה נשכח.
אינו יודע, ואינו יודע שאינו יודע –
למדהו.
אינו יודע, ומראה עצמו שיודע -
סכל. הרחיקהו.

למד חכמה למי שאינו יודע,
ולמד חכמה ממי שיודע,
וכאשר תעשה זה –
תדע מה שלא ידעת,
ותזכור את אשר ידעת.

שוטה אין לו רפואה
והוא מדווה שאין לו תקנה.

רצון החכם – בחכמה
רצון הכסיל - באיוולת.

כפירת הטובה נבלה,
וחברת הכסיל רעה חולה.

שער המתינות

**המתן - ותנצל,
מהר - ותתחרט.**

מי שרוכב במהירות,
אינו בטוח מן המכשול.

יש ממתין שמגיע לחפצו,
וממהר - שיכשל.
המתן שאחריתו טובה
טוב מן המהיר שאחריתו רעה.

שער האמונה

אמרו לחכם: ספר לנו מהו הבורא?
 אמר: הדיבור במה שלא יושג - איוולת.
 והמחלוקת במה שלא תשיגנו המחשבה - חטא.

שער הסבל

אמר החכם: סבול האמת, ואם ימר.

הדאגה על מה שלא היה - רעה חולה.

שאלו את החכם: מהו גדר הסבל הנאה.
 ענה: הסבל שאין עמו תרעומת על שום אדם.

שתיית סם המוות - טובה מן הדאגה.
 הסבל - טוב שביועצים,
 הענווה - טוב שבחברים.

יש רעה, כשתדמה אותה לרעה אחרת -
 תהיה טובה.

איזה מבני אדם מכובד אצל הבורא?
 מי שמודה על הטובה, ויסבול את הרעה.

שאלו לחכם: מפני מה אין אנו רואים עליך סימן דאגה?
 אמר: מפני שלא קניתי דבר והפקדתי, ודאגתי עליו.

שער ההסתפקות במועט

מי שמבקש יותר מצורכו - טורד נפשו מתועלתו.

מלך אחד אמר לחכם:
 אילו היית שואל ממני, הייתי מספיק לך כל ימי חיך.
 אמר לו: ולמה אשאל ממך ואני עשיר ממך?
 אמר לו המלך: ואתה היאך עשיר ממני?
 אמר לו: מפני שאני מסתפק במעט אשר לי,
 יותר ממה שאתה מסתפק ברב אשר לך.

מי שרצה מן העולם כדי ספקו -
יהיה המעט מספיק לו.

מי שירצה במעט מן הטרף -
יקבל ממנו הבורא המעט ממעשיו.

ואמר: אל תתאוה מה שלא ניתן לך,
כי מי ששמח בחלקו - שבע.

העושר הגדול - עזיבת החמדה.

עושר הנפש טוב מעושר הממון.
ראש ההסתפקות והזריזות -
שלא יגדל בעיניך הרב של זולתך,
ולא ימעט בעיניך המעט שלך,
ואל תשקול מי שלמעלה ממך - בך.

פרי ההסתפקות - המנוחה,
פרי השפלות - האהבה.
הנהיג הנפש כדי סיפוקה, ואם לא - היא תבקש ממך יותר מסיפוקה.
שניים לא יתחברו לעולם: ההסתפקות והחמדה.

שער עזיבת התאוה

לא ישלמו ענייני האדם, עד תיפרד נפשו מחשקה ותאוותה.

טעם השכל - הכרת הדברים ותאוותם והבדלתם,
ואל תבטח בעצמך שאתה חכם, עד שתמשול בתאוותך.

מי שאינו מושל בנפשו להשיבה מן התאוה
שאינו בטוח מה רעה אחריתה,
איננו יכול למשול באחרים.

אובדן השכל - בין היצר והתאוה.

העצה - ישנה, והתאוה - ערה,
על כן מנצחת התאוה את העצה.

אין הדעתן מי שמתחכם לעניין אחר שנכשל בו,
אך מי שיכירהו ויתחכם - לא יכשל.

מי ששמע לתאוותו – הפסיד
ומי שהמרה אותה – גבר.

**מי ששמע לתאוותו –
כופר ביוצרו
וגדול יגונו,
ורבה חרטתו,
ונכפל עונשו.**

שאלו אחד מן החכמים: איזו מלחמה יותר טובה?
אמר: מלחמת התאוה.

שער המוסר

אין אוהב להפכפך,
ולא אמונה לעבד,
ולא מנוחה לחמדן,
ולא סלסול לכילי,
ולא חברה לכעסן.

מי שאינו שומע לדבריו - סלק מעליו טורח אמריו.

מי שיפסיק את דבריו, אל תספר עמו, כי אין לו מוסר.

דברי מוסר, יעבירו מן הדעתן שכרות, ויוסיפו על השוטה שכרות,
כמו שהיום יוסיף על בעלי עיניים - ראות, ויוסף לעטלף עיוורון.

לא ישבתי מעולם במקום שיראתי שאקום ממנו לזולתו.

ראוי לאדם שיהיה בוחר בארבעה:

שידבר בטוב שבדברים,
ושיאזין בטוב כאשר ידברו עמו,
ושיסביר פנים למי שיפגע,
ושילמד לשונו לדבר בטובה.
ושיברח מארבעה:
מדבר עם הכסיל, ומחלוק עם העיקש,
ומהחליק לשון לנבל, ומחברת המשחית.

**אל תאכיל מאכל למי שאינו מתאוה לו,
ואל תספר דבריו למי שאינו פונה אליהם.**

מי ש'רבה שחוקו – ימעט מוראו.

**טוב לי לסבול שוטה מחצי שוטה:
הוא השוטה הרוצה להראות שהוא דעתן.**

אמרו חכמי הודו:
אל תדרוש החברים מבלי אמונה
ולא העולם הבא, מבלי מעשה טוב
ולא אהבת הנשים מבלי מוסר
ולא תועלתך בחזקת זולתך.
וכשהשר אוהב לך - אל תירא מהמלך.

שער החברים

החבר הרע מבקש תואנה, איננו מבקש האמת.

אוהבך - מי שהולך עמך באמונה,
ויועץ אותך לטוב,
ובא עמך מצד שכלך, לא מצד תאוותך.

לחברי עלי שלושה דברים:
שאשים עיני עליו כשהוא בא,
ושארחיב לו במושב כשהוא יושב,
ושאאזין אליו כשהוא מספר.

אל תחליף חבר קדמון בחבר חדש,
בעוד שלבו ישר עמך.

אל ירבו בעיניך אלף אוהבים,
ואל ימעט בעיניך שונא אחד.

אל תבחר לחבר, אלא מי שיכיר ערך עצמו,
ומי שאינו מכיר ערך עצמו - אין טוב בחברתו.

חבר שיגיד לך מומך בינך לבינו בכל עת שיפגעך -
טוב לך מחבר שייתן לך בכל עת שיפגע בך - דינר זהב.

אדם מבלי חברים - כשמאל בלי ימין.

אמרו לחכם, מי תאהב יותר:
אחריך או חברך?
ואמר: אינני אוהב את אחי עד שיהיה חברי.

החברים שלוש כתות:

מהם - כמזון אשר לא תוכל לעמוד בלעדיו.

ומהם - כרפואה אשר תצטרך אליו לעתים.

ומהם - כמדווה אשר אינך צריך לו לעולם.

חברת הנדיב - מציאה גדולה,

וחברת הנבל - חרטה.

חברת השוטה סכנה,

ושנאתו - שמחה.

כשתשאל על אדם, שאל מי רעהו.

כי כל אדם יעשה מעשה רעהו.

האוהב הנאמן:

מי שהתנדב לך -

בממונו - בעת צורךך,

בנפשו - בעת צרתך.

כשתרצה להתחבר עם אדם - הכעיסהו.

אם יודה לך על האמת בעת כעסו, התחבר לו.

ואם לא - עזוב אותו.

שער האהבה

שאלו החכם: מה היא האהבה?

ואמר: נטות הלבבות והתחברם.

אין נקב המחט צר לשני אוהבים,

ואין רוחב העולם מכיל שני שונאים.

כשתאהב את חברך - אל תחניף לו, ואל תשאל עליו,

שמה תמצא אויב שיספר לך מה שאין בו, ויפריד בינך לבינו.

הזהר ממי שאהבתו כפי צרכו,

כי בהשלמת הצורך - תשלם אהבתו.

מי שיאמין אל הרכילים -

לא יישאר לו אוהב, אפילו אם יהיה חביב וקרוב.

אל תעזוב האוהב בעבור רכילות הרכיל.

כשתראה שני בני אדם מתחברים שלא לשם שמיים -

סופם להיפרד שלא לשם שמיים.

שער אהבת האמת

מנוחת החכמים - במצוא האמת,
מנוחת האווילים - במצוא השקר.

שר אחד רצה להרוג בתואנת שקר חכם אחד שהיה חולק עליו.
כאשר הוצא להורג, ראה אשתו שהייתה בוכה.
אמר לה: ולמה תבכי?
אמרה לו: ולמה לא אבכה, והורגים אותך על לא חמס בכפר?!
אמר לה: ואיך היית רוצה שיהרגוני, על חמס שיהיה בכפי!?

ושאלו לאדם גדול: במה הגעת אל כל הכבוד הזה, ואתה מן הכושיים?
ואמר: בדבֵר אמת. ובנאמנות. והמנע מן העיקש.
ולא שאלתי על מה שאינו צריך לי.

שער המידות הטובות

אין הנדיב מי שהתנדב על מי שהתנדב עליו, וקירב מי שקרבו -
כי זה גמול.
אבל הנדיב הוא מי שהתנדב על מי שלא התנדב עליו,
וקירב מי שהרחיקו.

המוכיח את שאינו נוכח, והמלמד את שאינו למד -
כמנגן בין המתים, או כצועק בין הגילולים.

אל תמכור אשתך ביופי אשת זולתך,
כי החשק מתעה השכל,
וכבר התעה מי שהיה חכם ממך.

אם תהיה עשיר - חשוב עצמך רש,
מפני שאתה נפרד מן העושר.

מי שהיו בו שלושה דברים, כבר נשלמה אמונתו:
כשהוא רוצה - אין רצונו מוציא אותו אל השקר,
וכשהוא כועס - אין כעסו מוציא אותו מן האמת,
וכשהוא יכול - אינו שולח יד במה שאינו שלו.

שלושה ראוי לחמול עליהם יותר מכל אדם:
דעתן שמנהיג אותו משוגע,
וצדיק שמושל בו רשע,
ונדיב שהוא צריך לנבל.

**אחרית כל קטטה - חרטה
ואחרית כל ענוה - שלום.**

אמר החכם: שמונה הם,
אם יבזו אותם אל יאשימו כי אם עצמם:
הבא לסעודה שאינו קרוא לה.
והמצווה בבית אדם בפניו.
והמבקש כבוד משונאו.
והשואל שאלה מכילי.
והנכנס בדברי שני בני אדם מבלי שיכניסו אותו בדבריהם.
והמזלזל במלך.
ויושב במקום שאינו ראוי לו.
והמספר דבריו למי שאינו מאזינם.

שער הפרישות

**בקש מה שאתה צריך לו,
ועזוב מה שאינך צריך לו,
כי בעזיבת מה שאינך צריך לו –
השגת מה שאתה צריך לו.**

מי שאינו רוצה בגזירות הבורא - נפשו דואבת על העולם,
ומי שאינו רואה שיש לבורא עליו טובה אלא במזון ובכסות -
הוא בער.

ומי שמביט אל מה שיש ביד זולתו -
תארך דאגתו ואינו מעלה לכעסו ארוכה.

אל תהי שמח במה שהגיעך מן העולם,
ואל תהי דואג על מה שלא הגיע אליך ממנו,
והיה שמח במה שהקדמת, ודואג על מה שהנחת,
ופחד ממה שאחר המוות.

שער הקנאה

**הישמר מן הקנאה,
כי היא ניכרת בך, ולא תהיה ניכרת בשונאך.**

המקנא - ימיו מועטים,
מפני שדואג למה שלא יזיקהו ולא יועילהו, וימות ביגון.

אמר אדם לחברו: אני אוהב אותך.
אמר לו: ולמה לא תאהבני,
ואתה אינך מאנשי אומנותי, ולא מקרובי,
ולא משכני, ופרנסתי על ידי זולתך!?

מי שמתקשט במה שאינו בטבעו -
רוצה להכריח את הטבע. אבל הטבע יכריחהו.
כמי שצובע שער השיבה - ומגלה אותו הגידול.

מי שזורע שנאה - יקצור חרטה.

שאלו החכם: במה יתנקם אדם משונאו:
אמר: שיוסיף מעלה יתירה בעצמו.

הזהר משנאת האדם הנקלה,
כי פעמים שייחנק האדם הגדול בזבוב.

ושאלו החכם: מה היא הגאוה?
וענה: שטות שאין בעליה יכול להניחה.

מי שמאריך בשיחתו - יקוצו בני אדם בדברו.

שמונה הם, אם יבזו להם - אל יאשימו כי אם עצמם:
הבא לסעודה שאינו קרוא לה,
והמצווה בבית אדם בפניו,
והמבקש כבוד משונאו,
והשואל שאלה מכילי,
והנכנס בדברי בני אדם מבלי שיכניסו אותו בהם,
והמזלזל במלך,
והיושב במקום שאינו ראוי לו,
והמספר דברים למי שאינו מאזין לו.

מי שמביא עצמו לידי חשד-
אל יאשים מי שחושב עליו רע.

קבל התנצלות ממי שבא להתנצל לפניך,
אם אמת ואם שקר,
כי מי שמרצה אותך בגלוי - מוקירך,
ומי שממרה אותך בסתר - מכבדך.

ארבעה מאבדים את האדם:
הגאוה והעיקשות, העצלה והמהירות.

שאלו החכם: מה היא הצניעות?
 אמר: שיתבייש האדם מעצמו.
 אמרו לו: מהו הצניעות?
 אמר: שלא תעשה בסתר, מה שתבייש ממנו בגלוי.

חכם אחד עבר על אדם אחד.
 אמר לו: היאך חריצותך בעולם?
 אמר: אני רודף אחריו.
 אמר לו: והשגת ממנו דבר?
 אמר לו: לא, כי אם מעט מזעיר.
 אמר לו: אם לא השגת מהעולם הזה, שאתה רודף אחריו,
 כי אם מעט מזער,
 מה תשיג מהעולם האחר, שאינך רודף אחריו!?

אל תגזור דבר, עד שתיוועץ את מי שיישר אותך.

אין עושר כבריאות, ולא נעימות כמו לב הטוב.

עניינים שלושה:
 עניין שטובתו נראית, דְּבַק בּוּ.
 עניין שרעתו נראית, סור ממנו.
 עניין שיש בו ספק, השלך יהבך בו על האלוהים.

וכמו שהנר עין האור,
 כן השכל עין הנפש.
 וכאשר השמש אור העולם,
 כן הנפש אור הגוף.

שער המלך

אמר החכם: מי שהמלך תובעו.
 תצר עליו ארצו.

ואמר: יראו אלוהים - כפי מה שיאות.
 והמלך לשמוע לו - [יותר ממה שיאות לו].
 והתנהגו עם בני אדם בטובה.

בני, אל תעמוד לפני המלך כשהוא כועס,
 ולא בפני הנהר כשהוא שוטף.

ואמר: המלך והתורה שני אחים
לא יעמוד אחד מבלתי השני.

ואמר: אל תדור בעיר שאין בה מלך נורא.
ושופט צדק. ורופא חכם. ושוק נמצא. ונהר נגר.

ואמר: המלך כאש.
אם תרחק ממנו תצטרך אליו.
ואם תקרב אליו - ישרפך.

ואמר: כאשר המלך יריבך,
המעט אמריך. כי אתה מנוצח.

ואמר:
הרע שבממון - שלא יוציאו ממנו.
והרע שבחברים - המדיח.
והרע שבמלכים - אשר יראהו הנקי.
והרע שבארצות - אשר אין בה שובע ולא בטחה.

צדק המלך מועיל לעם יותר משובע הזמן.

חברת המלך, אף על פי שיש בו כבוד ויקר,
דומה להר גבוה שיש בו כל פרי טוב וכל חיות רעות.
העלייה אליו קשה. והעמידה בו יותר קשה.

כשיחמסנו אדם, נזעק אל המלך.
וכשיחמסנו המלך אל מי נזעק?

המלכים - שופטי ארץ,
החכמה - שופטת מלכים.

אריסטו כתב אל אלכסנדרוס:
משול בעם בהטיבך להם,
וכך תגיע האהבה מהם.
כי המושל המיטיב - ממשלו מתמיד מהמושל בכפיה.
כי אין השלטון שלטון בגופות - אלא שלטון בלבבות,
וכאשר תקנה את הלבבות בהטיבך, יטו הגופים עמהם.
ודע כי העם, כשיכלו לומר - יעשו.
השתדל שלא יאמרו - ותנצל מאשר יעשו.

נמשל המלך כאש:
אם תרחק ממנו - תצטרך אליו,
ואם תקרב אליו - ישרפך.

אל תשיאך אהבת המלך - כשהשר אויב לך,
וכשהשר אוהב לך - אל תירא מהמלך.

ואמר על מלך אחד שהרג אחד משריו. ומצא כתוב בחגורתו:
אם הגזרה אמת, החריצות שקר.
ואם הבגידה בטבע, הביטחון באנשים שאינם אנשי אמונה - עצלה.
ואם המוות אורב לבני אדם, הביטחון בעולם - שגעון.

ואמר: מלך הודו נתן לאחד מעבדיו העומדים עליו כתב אחד,
ואמר לו: כשתראה אותי כועס, תנהו לי.
והיה כתוב בו:
הרפה, כי אינך אלוהים, אבל אתה גוף כלה שיאכל קצתו את קצתו,
וישוב רמה ותולעה ועפר".

והיה למלך שְבָא עבד קטן.
ציווהו שיעמוד לפניו בעת שיצווה להכות בני אדם בשוטים,
ויאמר לו: אדוני המלך זכור יום הדין.

שער ביקור חברים

אמר החכם: ביקור האדם הכבד
קשה על החולה יותר מחוליו.

ואמר: אדם אחד כבד ביקר החולה והאריך לשבת.
אמר לו החולה: אם יש לך בבית מאומה, או אני חייב לך כלום, קחנו ולך.

ואמר על אדם אחד שהיה חולה.
אמרו לו: ממה אתה כואב?
אמר להם: מרוב עונותי.
אמרו לו: מה אתה מתאוה?
אמר: הכפרה.
אמרו: נקרא לרופא.
אמר להם: הוא החלני.

אמר החכם: מי שהניח ביקור אוהבו. חומס נפשו:

ואמר: מי שמבקר מי שיכבד עליו. יפגע בוז וקלון.

ואמר: ביקור לעתים רחוקים יוסיף אהבה.

ואמר: אם תרצה שישנאוך. בקר תמיד.
 ושיוסיפו בך אהבה. בקר לעתים רחוקים.

ואמר: טרח מיל לבקר החולה.
 וטרח שניים להכנסת שלום בין בני אדם.
 וטרח שלושה לכבוד הבורא.

ואמר: הישמר מהרבות הביקור כי הוא סיבת ההרחקה.
 כי הגשם יקוצו בו בהתמדתו,
 ויתפללו עליו - כאשר ייעצר.

שער הדרך הישרה

כתב החכם לבנו.
 שלום לך בני בחירי. הבן קְתְבִי ותן לך לעצתי הטובה.
 ותוכחתי אל תמאס.
 והט אוזניך לאמרתי.
 ועשה מה שאתה רואה בכתביי.
 ותצליח בכל דרכיך,
 ואל תשתדל בזולתו.
 ואל תתעסק בבלעדו.
 ואל תחשוב בבלתו.

ודע, כי החכמה בלימוד.
 והלימוד בהבנה, והתמדה, ובחריצות.
 כי הרואות - אינן עיוורות. אבל הלבבות עיוורים.

על כן עיין בכתביי. ותן לך במה שיש בו.
 כי לא תועיל פתיחת העין כאשר יהיה הלב עיוור.
 ולא יועיל גודל הגוף ואורכו,
 כאשר יהיה הלב ריק משכל.

ודע, כי המוכיח את מי שאינו נוכח,
 והמלמד את מי שאינו למד,
 כמנגן אל המתים או כצועק אל הצלמים.

והמשכיל יספיק לו המעט מהתוכחת.
 והמילה האחת מן החכמה - יקבענה לחובה.
 וישים הדברים דמיוניים. וישקול קצתם בקצתם.
 יחכימוהו הניסיונות לרוחב לבב הדעות.
 והרגש לדברים הנעלמים.

וכבר אמר החכם לבנו:
 דע בני, כי המוסר ראש השכל.
 והשתיקה כוללת החכמות.
 ובקשות החכמה - פתח הטובה ומלבוש האהבה.
 ובקשת האיוולת - פתח הרעה ומלבוש השנאה.
 והמחילה טובה.
 והאמונה - תפארת לאדם.
 והיושר - הטוב שבחברים.
 והחכמה - נחלה טובה.
 והכזב - מפתח האשמים.
 והחונף גורם רעה וחגורת שנאה.
 והמהירות מחלשת העצה מרוע מוסר.

וחברת הרעים מפסדת האמונה.
 וחברת הטובים מוסיפה השכל ומחיה הלב,
 ומזכרת הדעת ומאירה הפנים ומפרסמת הטוב.
 והמוסר מוסיף בזריזות המשכיל.
 ולא יועיל השכל מבלי מוסר.

ואשר קנה מוסר, מוסיף מעלת שכל וזריזות.
 ולולי המוסר היו בני אדם שווים.
 אבל יתרון קצתם על קצתם - במוסר הטוב.

**ואודיעך כי השוטה אין לו רפואה.
 והוא מדווה שאין לו תקנה.**

ואמר החכם: אין למשכיל מוכיח כנפשו.
 ואין לכסיל מוכיח כמשכיל.
 ואין מנהיג לבני אדם כבעל הניסיונות המשכיל.
 ואין אוהב נאמן כנדיב.
 ולחכם לב - יקרא נבון.
 ולא למד האדם, אלא שידע.
 והימים יחכימוהו במה שלא ידע.
 ולא יועיל המוסר למי שאינו מבין.

ואמר החכם: כשתשאל על האדם שאל מי רעהו.
 כי כל מעשה האדם כמעשה רעהו.
 על כן כשתהיה בתוך עם. התרועע לטוב שבהם,
 ואל תתרועע לרע, פן תהיה כמוהו.
 ודע כי האוויל אם יהיה נמצא, לא ישאלו עצתו.
 ואם ייפקד - לא ייפקד ולא יהיה נכבד כל ימיו.
 ואם יהיה במושב החכמים, ישמע הדברים ולא יבין,
 ויראה העניינים ולא ירגיש.

ושמע לחכמי התורה.
והיכנע לחכם וכבד את הגדול.
ועזוב את החונף והגאווה. כי הם מזיקים לאדם,
והם מן השגעון וקלות הדעת.

ודע כי מידות הנדיבים:
אהוב בני אדם והתעלם ממומיהם.
ועזיבת הנטירה לחוטא. והמחילה למריע.
והסברת פנים לדל וכיבוד האוהבים.
ואל תחפש על ענייני בני אדם, ואל תחקור על הדברים.
והסתכל במה שצויתך. וצוֹרְךָ יעזרך.

שער מצוות החכם לבנו

אמר החכם: בני אל תקבל שררה על אנשי עירך.
ואל תבזה לדבר הקטן, כי יביא לדבר הגדול.
ואל תראה היכולת בעת הגבורה,
כי אינך יודע איך יחזור הזמן עליך.
ואל תלעג לטעות זולתך, כי אינך מושל בדיבור פיך.
וקבל טעות בני אדם בדמות הנכונה כפי יכולתך.
ואל תיתן אהבתך לאוהבך בפעם אחת.
ושים האמת תמיד לעומתך.
תנצל כל ימך, ותהיה לעולם מבני חורין.

אמר החכם לבנו:
דע כי ראש האמונה - יראת האלוהים ושמור מצותיו.

בני, דע כי האלוהים ייעד הגבוהים להשפילים.
והשפילים להגביהם.
על כן השפל עצמך, כדי שינשאך האלוהים.

בני, אל תאחר מהתשובה.
כי יבוא הפגע פתאום.

בני, הרבה אוהבים,
ואל תיתן לבך למעשה מי שהרע לך.

בני, אל תמכור אשתך ביופי אשת זולתך,
כי החשק מתעה השכל.
וכבר התעה מי שהיה חכם ממך.

בני, חשוב עצמך רש, גם אם תהיה עשיר.
מפני שאתה נפרד מהעושר.

בני, אל תגזור דבר עד שתיוועץ את מי שיישר אותך.

בני, שים קנייניך בעולמך: אשה טובה וחבר טוב.
תנח אל האשה בבואך, ואל החבר בצאתך.

בני, אין עושר כבריאות. ולא נעימות כלב טוב.

ואמר: מי שקפץ ידו מהדלים,
ישליט האלוהים המלכים בממונו.

ואמר: הנדיבות - ההרגשה הטובה עם קבלה התעלומות.

ואמר: העניינים שלשה.
ענין שטובתו נראה - דבק בו.
ענין שרעתו נראית - סור ממנו.
וענין שיש בו ספק - השלך על ה' יהבך.

ואמר: אל תרבו לדבר מבלי זכור האלוהים,
פן יקשה לבבכם. כי הלב הקשה רחוק מאלוהים.

ואמר: מי שנקה מן השלשה לא יחסר שלשה:
מי שנקה מן הכעס - יגיע אל היקר.
ומי שנקה מן העבירות - יגיע אל הכבוד.
ומי שנקה מן הכילות - יגיע אל הגדולה.

ואמר: כפירת הטובה - נבלה.
וחברת הכסיל - רעה חולה.

ואמר: לא נוקש אדם שהכיר ערך עצמו.
ולא התחרט מי שעצם עיניו.

ואמר: מי שהתעצל לא יגיע אל הרפואה.

ואמר: לא תשלם חכמת האדם עד שיהא –
מוקדם בשלשה. מאוחר בשלשה. נקי משלשה. סומך על שלשה.
השלשה המוקדמות: השכל והענווה והדבור.
והמאוחרות: החנף והמהירות ועזיבת המועצה.
והשלשה שיהא נקי מהם:
החמדה והחשק והכזב.

כי מי שיחמוד יארוב. ומי שחשק תועה.
ודברי רוח וכזב מה יועילו, כי אף על האמת ייחשד.
והשלשה שיסמוך עליהם: המתון והשתיקה והסבל.

ואמר: מי שיוכל למנוע עצמו מארבע, ניצל מארבע.
נמנע מארבע: המהירות, והעיקשות, והגאווה והעצלות.
כי פרי המהירות - חרטה. ופרי העיקשות - העזות.
ופרי הגאווה - השנאה. ופרי העצלות - הכישלון.

מי שמתקן את סתרו. יתקן הקדוש ברוך הוא גילויו.
ומי שמתקן ענייני אחריתו. יתקן הבורא עולמו ואחריתו.
ומי שמתקן מה שבינו לבין הבורא, יתקן הבורא מה שבינו ובין בני אדם.

אמר החכם לבנו:
בני הכן כספך ומחיתך ותורתך ליום מועדך.

ואמר: ירא משיבת הכסיל,
כאשר תבטח בישיבת הדעתן.

ואמר: מי שהוא סובל חברת הכזבן הוא רע ממנו.
והרשע אינו שם על לבו מה שידבר.
והירא אינו פוקד את דבריו.

ואמר: מי שמשמר עצמו מהכזב, מושל בלשונו וימעט חטאו.
כאשר ישבחוך בני אדם במה שאין בך, דאג ואל תשמח.
ואמר: כשתראה אדם מספר בך טובה שאין בך, אל תבטח בו.

ואמרו: מי שהתרחק מהחוטאים, ניצל מהמומים.

ואמר: טוב רחוק נאמן מקרוב מרמה.

וכשתראה שני בני אדם מתחברים שלא לשם שמים,
סופם להתפרד [שלא לשם שמים].

ואמר: שני דברים לא יתחברו:
הנפש הטובה והכילות.

ואמר: ששה אין נמלטים מן הדאגה.
עשיר שנורש. ועשיר שמפחד על ממונו. והנוטר.
והחומד. ומי שמבקש חכמה שאינה ראויה.
ומי שמתחבר עם אנשי המוסר מבלעדי מוסר.

ואמר: שלשה דברים ראוי לחמול עליהם מכל אדם:
 דעתן שמנהיג [אותו] משוגע.
 וצדיק שמושל בו רשע.
 ונדיב שהוא צריך לנבל.

ואמר: שאדם תפס את חברו בקהל.
 אמר לו: הגיע לאזני כי דברת בגנותי.
 ואמר לו: חברת הרעים מביאה לחשוב רע על הטובים.

ואמר: שלשה אינם נודעים אלא בשלשה דברים:
 העניו, בעת שכועס.
 והגיבור, במלחמה.
 והאזהב, בעת הצורך עליו.

שער הפרישות מעולם הזה

ואמר: אין ראוי לחכם שישמח על רוב הממון, ולא שיתאבל על מיעוטו.
 אבל ראוי לו שישמח בשכלו ובמה שקדם ממעשיו הטובים.
 מפני שהוא בטוח שאין שוללים ממנו מה [שכבר] קדם, ואין נתפס על זולתו.

ואמר: בקש מה שאתה צריך לו.
 ועזוב מה שאין אתה צריך לו.
 כי בעזיבת מה שאין אתה צריך לו,
 תשיג מה שאתה צריך לו.

ואמר: מי שאוהב חיים יהי שפל.
 ואמר: זכור עם כל טובה – את עת סורה.
 ועם כל צרה - קווה לאלוהים שיעבירנה.
 כי בזה תתמיד הטובה ותנצל מן החטא.

ואמר: מי שאינו רוצה בגזירות הבורא,
 נפשו דואבת על העולם.
 ומי שאינו רואה שיש לבורא [עליו] טובה אלא במזון וכסות - הוא בער.
 ומי שמביט אל מה שיש ביד זולתו –
 מאריך דאגתו, ואין מעלה לכעסו ארוכה.

ואמר: אין האדם מתלונן על העולם עד שתדבק נפשו בארבע מידות:
 רש - שאינו מגיע להעשיר.
 ודאגה - שאין לה סוף.
 וטרדה - שלא יפנה ממנה.
 ומאווים - אשר אין להם תכלית.

ואמר: מי שיקרה נפשו בעיניו, קטן העולם בעיניו.

ואמר: איזהו נדיב?
מי שהתנדב בעולמו לתקן אחריתו.
ואמר: חשוב לעולמך כאלו תחיה לעולם;
ולאחריתך כאלו תמות למחר.

ואמר: הגדולה - עם השפלות. והכבוד - עם היראה. והעושר - עם
ההסתפקות.

ואמר: רפאות הנפש - האמת והצדק.
וניזקה - השגת התאוות הבהמיות.

ואמר: מותו ברצון. תחיו בטבע.

ואמר: המוות שתי מיתות: מיתה רצונית. ומיתה טבעית.
ומי שממית עצמו מיתת רצון, תהיה מיתתו הטבעית חיים לו.

**ואמר: אהבת הקניינים היא מקור האבל.
תמעיטו קנייניכם ותמעט דאגתכם.**

ואמר: דמיתי האדם המבקש את הנאות העולם,
כצמא שהגיע למים מלוחים.
כל אשר ישתה מהם - יוסיף צמאו.

ואמר: דומה האדם בבקשו הנאות העולם
לכלב שמצא עצם ולעס אותו.
ומרוב לעסו יצא הדם מפיו,
והוא מוצץ הדם וחושב כי הוא מן העצם, והוא מדמו.
ובן האדם בעוד שהוא מתעסק בעולמו בבלתי עבודת האלוהים,
חושב כי הוא קונה, והוא מפסיד, מפני שהוא נתבע על מעשהו.

ואמר: מי שלא דואג על מה **שלא** הגיע לידו,
נחה נפשו וזך שכלו ויאריכו ימיו.
ואמר: מי שמתאבל על העולם, התקצף על אלהיו.

ואמר: אדם אחד אמר לחכם: הורני [דרך חיים].
אמר: אל תהי שמח במה שהגיע לך מן העולם.
ואל תדאג על מה שלא הגיע לך ממנו.
והיה שמח במה שהקדמת,
ודאג על מה שהנחת.
ופחד ממה שאחר המוות.

ואמר: שים החרטה מידתך,
ותגיע אל השמחה באחריתך.

ואמר: איזהו המצליח בסחורתו?
אמר: זה המוכר את הדבר הכלה,
וקונה את הדבר הקיים.

ואמר: ממומי העולם,
שאינו נותן לשום אדם מה שראוי לו.
או שיוסיף לו, או יגרע ממנו.

הפרישות מן העולם: פנאי ללב ומנוחה לגוף.
ואהבת עולם, טרדת הלב ויגיעת הגוף.

ומי שידע האל, לא ידאג לחסרון,
ולא ישתומם לא מן הטרף ולא מן בני אדם.

מי ששם דאגתו אחר הבורא,
יעביר ממנו דאגת העולם הזה והעולם הבא.

ואמר: לכל לב יש דבר שמטרידו.
והטרדה בעולם משברת העצמות ומכלה המוח.

שאלו לחכם: האיך ענייניך?
ואמר: איך יהיה עניין מי שהוא כלה בעמידתו,
ונגוע בבריאותו, ונפגע מצד בטחונו.

**ואמרו לחכם: פלוני קנה הון גדול.
אמר: שיקנה ימים שיוציאונו בהם.**

ואמר: חכם אחד מכר קרקע בשמונים אלף דינרי זהב.
אמרו לו: ולמה לא תקצה מן הממון הזה מטמון לבניך?
אמר: אני אשימנו כולו מטמון לעצמי אצל הבורא,
ואשים הבורא מטמון לבני. ונתנם כולם לצדקה.

ואמרו לחכם: מת פלוני שהיה בחוזק בריאתו.
ואמר: היש בריא מי שהמוות תלוי בצווארו?

ואמר: חכם ראה אדם אחד דואג.
אמר, אם דאגתך על העולם הזה, כבר הניח לך אלוהים ממנו.
ואם דאגתך על העולם הבא. יוסיף לך האלוהים דאגה.

אמר: כאשר יבין הנלבב את העולם,
ימצאנו אויב שלובש כסות אוהב.

ואמר: חכם אחד חלה. שאלו אותו היאך ענייניך?
אמר: ומה יהיה ענין מי שרוצה ללכת בדרך רחוקה מבלי צידה.
וירד אל בור במדבר מבלי צוות.
ויבוא לפני המלך שהקדים להתרות בו מבלי טענה.
ומי שפוגע אלו הצרות מה יהיה עניינו?
אמרו לו: ואחר כל זה מה יהיה?
אמר: מי שקנה הרב במעט,
והכיר כל אלו הצרות ומושל בתאוות עולם קטן בעבור עולם גדול –
אשריו ואשריו.

ואמרו: שנמצא בארץ רומי
אבן אחת כתוב עליה בכתב רומי:
בן אדם, עשה בעוד שתוכל לעשות,
והשלך על האלוהים יהבך.
ואל תיתן לבך לראות [דאגת] יום שלא בא.
שאם יהיה יומך, יביאהו הבורא על כורחך.
ואל תתמה על קיבוץ הממון.
כי כמה בני אדם מקבצים לבעלי נשותיהם.
והמעטת האדם על עצמו, ריבוי באוצר זולתו.
והמשכיל, מי שנוכח בדברים האלה ועשה בהם.

ואמרו: שנמצא בארץ יון, על שער מדינה חרבה –
אבן, כתוב עליה בכתב יוני:
בן אדם, אילו היית מעיין במעט שנשאר מימך,
היית מואס במה שתקווהו ממעט מאווייך.
והיית מקצר מחריצותך ותחבולתך.
כי אחריתך להתחרט יום שתמעד רגליך.
וימסרוך בני ביתך ואנשיך. ויניחו קרוביך.
ויפרדו מעליך אוהביך.
ולא תשוב לביתך ולא תוסיף עוד במעשיך.

ועוד היה כתוב בה:
בן אדם, רצית מן העולם בתאוה מתכלה,
ומנעימותיו במה שהוא חולף, ומהונו במה שתוציא.
תקבץ לנפשך העונות. ולבני ביתך הממונות.
וכאשר תמות, תישא עונותיך אל קברך
ותניח ממונך לבני ביתך.

ואמר אדם אחד לחכם: כמה רישך [עונייך] גדול.
אמר לו: אלו היית יודע מיהו הרש.
הייתה טורדת אותך החמלה על נפשך מהחמלה עלי.

ואמר: חכם אחד היה במדינה, והיו אנשיה בצרה גדולה.
והיה מדבר דבריו ולא היה מרגיש לצרה.
אמרו לו: הלא תצטער למה שכולנו בצער?
אמר להם לא.
אמרו לו: ולמה?
אמר להם: אם הייתי רואה אותנו בחלומי,
לא הייתי מרגיש בו בהקיץ,
על כן לא אצטער על זה, למה שאינני רואה.
כי כאשר אשוב אל השכל האמת,
יהיו עיני העולם כחלום והעצה הברורה בהקיץ.
וכמו שהנר עין האור, כן השכל עין הנפש.
וכאשר השמש אור העולם כן הנפש אור הגוף.

ואמר כי נמצא בארץ ערב כתב כתוב על שלשה קברים:
על האחד כתוב: איך יונעם בחיים,
מי שיודע כי האלוהים ידיננו על הטוב ועל הרע, ויגמלנו כפעלו.
ועל הקבר השני כתוב: ואיך ינעם מי שיודע שהמוות יבואהו פתאום,
ויסירהו ממלכות וגדולה, וישכיבהו בבית חושך המעותד לו.
ועל השלישי כתוב: ואיך ינעם בחייו, מי שהולך אל מערה
שמכלה מראהו ומשנה זוהר פניו ומכלה גופו ועצמותיו.

ויראת האל - העוז והכבוד.
והתפארך בעולם הזה הוא החיסרון.

שער החריצות

אמר החכם: מי מבני אדם דאגתו ארוכה?
אמר: מי שאין לבו בטוח בטרפו.
הדואג אשר לא ייתם יגונו,
והיגע אשר לא תהיה לו מנוחה,
המגביר זילות החריצות על יקר ההסתפקות,
והמבקש יותר מכדי סיפוקו,
והחומד בני אדם במה שחננם הבורא.

ואמר: שחכם אחד עבר על אדם אחד.
אמר לו: האיך חריצותך לעולם?
אמר: אני רודף אחריו.
אמר לו: השגת ממנו דבר?

אמר לו: לא כי אם מעט מזער.
 אמר לו: אם לא השגת בעולם הזה שאתה רודף אחריו כי אם מעט מזער,
 מה תשיג מהעולם האחר שאינך רודף אחריו?

ושאלו לחכם: היאך עניינך?
 אמר: מה יהיה עניין מי שאיבד ממונו ונשאר מנהגו.

ואמר: תן למי שתרצה שתהיה נגידו.
 והתיימש ממני שתרצה שתהיה כמוהו.
 וכבד מי שתרצה להיות מכובד ממנו.
 ותצטרך למי שתרצה להיות נקל בעיניו.

שער העוני

אמר החכם: אין רש יותר ממי שאינו שמח בחלקו, ולא תשבע עינו.
 אמר: אין רש כמי שלבו דואג מן הריש.
 ואמר: הקבר - ולא הריש.
 ואמר: כשימעט הון האדם, אין בניו רוצים את דעתו, ומשיבים על דבריו ועל מצותיו.

שער הקמצנות

שאלו החכם: מה הפצע שאין רפואה לו?
 אמר: כשיצטרך הנדיב אל הנבל וימנע ממנו.

הכילות - גריעות,
 והחריצות - הפסד,
 והמהירות - טעות.

המבקש מן הכילי בקשה –
 כמבקש לצוד דגים במדבר.

שני דברים לא יתחברו:
 הנפש הטובה והכילות.

אמר החכם: אל תחשוב על מה שתמצא ירך והגעת אליו,
 כאשר תחולל מעלתך. וייכלה זוהר פניך.
 כי מה שחיסרת, גדול ממה שהועלת.

ואמר: טעמתי מרירות כל הדברים, ולא מצאתי מר כטעם השאלה.

ואמר החכם: חסרון הדבר הנצרך

עדיף על שאילתו ממי שאין ראוי לבקש ממנו.
 והרעה גדולה כשהמבקש יקבל סירוב.
ואמר: כי אדם בא אל חכם ואמר לו:
התפלל עלי אל אלהיך שלא יצריכני לבני אדם.
אמר: אי אפשר שלא תצטרך לבני אדם.
אבל שהאלוהים לא יצריכך אל הנבלים מבני אדם.

היה חכם שהתפלל:
 אל תצריכני אל הרעים.
 ואם תצריכני לאחד מברואיך, יהיה אל הטוב שבהם,
 והנפש הנדיבה שבהם. ואל הלשון המתוקה שבהם.
 ואל מי שלא יזכיר לי טובתו.

ואמר: מי שמבקש יותר מצרכו וערכו, כדאי הוא שימנעו ממנו.
 ואמר: הכילות מגרעת, והמהירות טעות, והחריצות הפסד.
 ואמר: כשתשאל מן הכילי דבר, יימנע מעזור לך וישנאך.
 ואמר: מי ששואל שאלה מכילי, הוא פחות ממנו.

ושאל מלך אחד את שריו: מהו הרע מכל דבר?
 אמרו לו: העוני.
 אמר להם: הכילות. שאינו סר מבעליו עד ששורישנו הקלון.

והיה אחד מן הנדיבים אומר לחבריו,
 כשתצטרכו לי בדבר, אל תבקשו ממני פנים אל פנים.
 כי אינני רוצה שאראה בכם מתבזים בשאילת דבר.
 אבל כתבו אלי שאלתכם באגרת.

שער הקנאה

אמר החכם: מפחיתות הנפש,
 שתקנא באוהב נח אל טובתו.

ואמר: הקנאה לבני אדם כחולי הגוף.
 והיא מביאה לידי השחפת.

ואמר החכם לבנו: בני, הישמר מן הקנאה,
כי היא ניכרת בך, ולא תהיה ניכרת בשונאך.

ואמר: לא ראיתי חומס נפשו כמקנא.
 אבלו מתמיד, ונפשו דואבת, ושכלו חסר ולבו הומה.

ואמר: כל אדם אוכל לרצון,
 חוץ מן המקנא על הטובה שאינו מרוצה אלא בסורה.

ואמר: כל שנאה יש תקוה לרפאותה,
חוץ משנאה ממי שישנאך מקנאה.

ואמר: המקנא ימיו מעטים,
מפני שדואג ממה שלא יזיקהו ולא יועילהו, וימות ביגון.

ואמר אדם לחברו: אני אוהב אותך.
אמר לו: ולמה לא תאהבני?
ואין אתה מאנשי אומנתי ולא מקרובי ומשכני.
ופרנסתי על ידי זולתך.

ואמר: אל תקנא באחיך על אשר לו.
כי הוא ינעם בחייו, ואתה תשבע דאגה ונדודים.

ואמר: דייך מן המקנא שיאבל לשמחתך ולטובתך.

שער החנף

אמר החכם: מי שמתקשט במה שאין בו, יגלוהו עדי הבחינה.

ואמר: מי שמתקשט במה שאין מטבעו,
רוצה להכריח הטבע, והטבע מכריחו.
כמי שצובע השיבה ומגלה אותו הגידול.

ואמר: די לאדם מום שיתבאר לו מבני אדם מה שנעלם ממנו מעצמו.
ושיאשים בני אדם על מה שהוא עושה כמוהם.
ושיזיק את שכנו.

שער לשון הרע ורכילות

אמר החכם: אדם דיבר על מום חברו אצל אחד מהגדולים.
אמר לו: הראיתני רוב מומיך, במה שאתה מרבה לספר במומי בני אדם.
כי המחפש במומי בני אדם אינו מחפש אלא את מומיו וכדמותם.

אמר אדם לחברו: אני רוצה להרחיקך בשביל שמדברים בך בני אדם.
אמר לו: שמעתי מדבר באחרים?
אמר לו: לאו.
ענהו: אם כן הרחק את המדברים.

ואמר: אדם האשים את חברו על דבר ששמע ממנו והתנצל עליו.

אמר לו: והלא הגיד לך אדם נאמן?
אמר לו: אלו היה נאמן לא היה מגיד.
ואמר: אדם אחד לחברו הגיעני שאתה מדבר בי.
אמר לו: אם כן אתה נכבד בעיני מעצמי.

ואמר: אדם אמר לחברו, הגיעני שדברת בי.
אמר לו: נפשי יותר יקרה בעיני.

**ואמר החכם: מי שיאמין לרכילות, לא יהיה לו אוהב,
אם יהיה חביב או קרוב.**

ואמר: אל תגלה מסתרי רעות בני אדם,
פן יגלה הבורא מסתרי רעותיך.
וספר בטובתם כשתזכיר שמם,
ואל תגנה אותם במה שיש בך.

ואמר: מי שמגיע הגידוף הוא המגדף.

שער השנאה

אמר החכם: מי שיזרע השנאה, יקצור החרטה.

ושאלו לחכם: במה יתנקם אדם משונאו?
אמר: שיוסיף מעלה יתרה בעצמו.

ואמר: הזהר משנאת האדם, אף מן הנקלה,
כי פעמים שייחנק האדם הגדול בזבוב קטן.

ואמר: אין רעה כשנאת בני אדם.

אמר החכם: כל אוהב שמתהפך ומשתנה באהבתו,
חשוב אותו כשונא ואל תבטח בו לעולם.

שער הגאווה

אמר החכם: מי שאינו מתגאה בנפשו - הגביהה. והמתגאה - השפילה.

ואמר: מי שבטח בעצתו תועה.
ומי שסמך בשכלו נכשל. ומי שמתגאה על בני אדם שפל.

ואמר: תמה אני במי שעבר במעבר השתן והדם, מאין לו גאווה?

שאלו לחכם: מהו הגאווה? אמר שטות שאין בעליה יכול להניחה.

שער האיוולת

אמר החכם: האוהב והשונא אצל השוטה שווים.

ואמרו: מי שבני אדם שווים אצלו, אין לשטותו רפואה.

ואמר: איזה ראוי לקלון?

מי שנכנס במקום שאינו ראוי לו.

והנכנס במקום ואומרים לו שב פה, ואמר: לא כי אם כאן.

והמאריך לספר דבר שאין שואלים אותו עליו.

שער הכבוד

הערת מבוא: המונח 'כבוד' פירושו חסר גמישות, חסר רגישות, חסר הבנה חברתית. בקיצור: נודניק.

אמר החכם: מי שנכנס במקום שיש שם בני אדם, וישב מבלי רשותם יהיה נמאס עד שיקום.

ואמר: דחה הכבוד במעוט האזנתך אליו.

ואמר: האכילה - עם האוהב מרקחת. ועם השונא קבסא.

ואמר: מי שהאריך בשיחתו, יקוצו בני אדם בדבריו.

ואמר: שמלך אחד כתב בטבעתו "הכבדת - קום".

ובאשר היה יושב אדם כבוד עמו היה מראה אותו אליו.

ואמר: מי שיכביד נפשו עליך ומטריחך בשאלותיו,

עשה אוזניך לו חרשת ועיניך עיוורת.

ואמר: כאשר ידע הכבוד שהוא כבוד. אינו כבוד.

ואמר: אל תשב עם הכבוד כי ישיבתו דאגה.